

FISZKA IV – UMOWY MAJĄTKOWE MAŁŻEŃSKIE

Forma i treść umów majątkowych małżeńskich; zakres swobody stron.

Zasady ogólne

Małżonkowie mogą ukształtować małżeński ustrój majątkowy w sposób odmienny niż ustrój ustawowy przewidziany przez przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, poprzez zawarcie majątkowej umowy małżeńskiej. Umowa taka wymaga dla swej ważności formy aktu notarialnego. Polskie prawo nie wprowadza żadnych ograniczeń czasowych do zawarcia takiej umowy, może być ona zawarta przed zawarciem związku małżeńskiego, w dowolnym momencie jego trwania, a małżonkowie mogą również w każdym czasie umowy ustrój majątkowy zmienić poprzez rozwiązanie umowy majątkowej małżeńskiej lub zawarcie nowej umowy majątkowej małżeńskiej, zmieniającej obowiązujący ich wcześniej umowy małżeński ustrój majątkowy. W każdym z takich przypadków wymagana jest forma aktu notarialnego.

Wyjątkiem od tej zasady jest pozostawanie przez małżonków w ustroju tzw. przymusowej rozdzielności majątkowej, a więc orzeczonej przez sąd z ważnych powodów, na żądanie któregośkolwiek z małżonków. W takim przypadku nie jest dopuszczalna zmiana ustroju rozdzielności majątkowej poprzez zawarcie przez małżonków umowy majątkowej.

W polskim systemie prawnym nie istnieje rejestr umów majątkowych małżeńskich, a fakt zawarcia takiej umowy nie jest odnotowywany w aktach stanu cywilnego.

W przypadku wspólników spółek osobowych: jawnej, komandytowej lub partnerskiej można ujawnić w prowadzonym dla spółek handlowych rejestrze przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego informację o zawarciu umowy majątkowej małżeńskiej przez wspólnika.

Małżonek może powoływać się względem innych osób na umowę majątkową małżeńską jedynie wtedy, gdy jej zawarcie oraz rodzaj były tym osobom wiadome.

Ukształtowanie przez małżonków ich majątkowego ustroju umownego nie jest całkowicie swobodne. Małżonkowie mogą jedynie:

- 1) rozszerzyć wspólność ustawową,
- 2) ograniczyć wspólność ustawową,
- 3) ustanowić rozdzielność majątkową (pełną),
- 4) ustanowić rozdzielność majątkową z wyrównaniem dorobków.

Umowa rozszerzająca wspólność ustawową

Małżonkowie mogą rozszerzyć umownie wspólność ustawową na niektóre kategorie przedmiotów i praw majątkowych, które zgodnie z Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym stanowią ich majątek osobisty, a są to:

- 1) przedmioty majątkowe nabyte przed powstaniem wspólności ustawowej,

- 2) przedmioty majątkowe służące wyłącznie do zaspokajania osobistych potrzeb jednego z małżonków,
- 3) przedmioty uzyskane z tytułu odszkodowania za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia albo z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; nie dotyczy to jednak renty należnej poszkodowanemu małżonkowi z powodu całkowitej lub częściowej utraty zdolności do pracy zarobkowej albo z powodu zwiększenia się jego potrzeb lub zmniejszenia widoków powodzenia na przyszłość;
- 4) wierzytelności z tytułu wynagrodzenia za pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej jednego z małżonków;
- 5) przedmioty majątkowe uzyskane z tytułu nagrody za osobiste osiągnięcia jednego z małżonków;
- 6) prawa autorskie i prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej oraz inne prawa twórcy;
- 7) przedmioty majątkowe nabyte w zamian za składniki majątku osobistego.

Nie wszystkie jednak składniki majątku osobistego mogą poprzez umowę majątkową małżeńską stać się majątkiem wspólnym. Wyłączenie to dotyczy:

- 1) przedmiotów majątkowych, które przypadną małżonkowi z tytułu dziedziczenia, zapisu lub darowizny;
- 2) praw majątkowych, które wynikają ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom (np. majątek spółki cywilnej lub spółki osobowej, którym współnikiem jest jeden z małżonków)
- 3) prawa niezbywalne, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie (np. służebności osobiste),
- 4) wierzytelności z tytułu odszkodowania za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia, o ile nie wchodzi one do wspólności ustawowej, jak również wierzytelności z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę;
- 5) niewymagalne jeszcze wierzytelności o wynagrodzenie za pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej każdego z małżonków.

W umowie rozszerzającej małżeńską wspólność ustawową małżonkowie mogą postanowić, iż po ustaniu tej wspólności ich udziały w majątku wspólnym nie będą równe, ale określić wysokość tych udziałów w nierównych wysokościach. Musi to jednak dotyczyć wszystkich składników majątku wspólnego, a nie jedynie niektórych z nich.

Umowa ograniczająca wspólność majątkową

Ograniczenie wspólności ustawowej polega na wyłączeniu z majątku wspólnego niektórych jego składników, które zgodnie z Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym należą do majątku wspólnego. Kodeks ten nie zawiera w tym zakresie żadnych ograniczeń¹.

W umowie ograniczającej małżeńską wspólność ustawową małżonkowie mogą postanowić, iż po ustaniu wspólności ich udziały w majątku wspólnym nie będą równe, ale określić wysokość

---

¹ Z uwzględnieniem Ustroju podstawowego (*Le Régime Pimaire*)

tych udziałów w nierównych wysokościach. Musi to jednak dotyczyć wszystkich składników majątku wspólnego, objętych ograniczoną wspólnością ustawową, nie jedynie niektórych z nich.

Umowa ustanawiająca rozdzielną majątkową (pełną)

Ustanowienie rozdzielną majątkową małżeńską przed zawarciem związku małżeńskiego skutkuje tym, iż każdy z małżonków zachowuje swój majątek nabyty przed zawarciem związku małżeńskiego, jak i po jego zawarciu, i zarządza nim samodzielnie. W takim przypadku nie dochodzi do powstania majątku wspólnego, a więc z punktu widzenia majątkowego małżonkowie traktowani są jak dwa całkowicie odrębne podmioty prawa z uwzględnieniem zasad ustroju podstawowego (Le Régime Pimaire).

Jeśli rozdzielną majątkową powstaje w miejsce obowiązującej wcześniej wspólności majątkowej (ustawowej lub umownej), małżonek zachowuje to, co przypadło mu w wyniku podziału majątku wspólnego oraz majątek nabyty po zawarciu umowy wprowadzającej rozdzielną majątkową. Zawarcie umowy ustanawiającej rozdzielną majątkową nie wiąże się obligatoryjnie z zawarciem umowy o podział majątku wspólnego. Jednak dopiero jej zawarcie daje możliwość każdemu z małżonków do swobodnego i w pełni skutecznego rozporządzania składnikami majątkowymi, które przypadną mu w wyniku podziału majątku wspólnego. Jeśli w skład majątku wspólnego wchodzi nieruchomości, umowa o podział majątku wymaga formy aktu notarialnego.

Umowa ustanawiająca rozdzielną majątkową z wyrównaniem dorobków

Ustrój rozdzielną majątkową z wyrównaniem dorobków ma na celu ochronę interesów majątkowych tego z małżonków, który na skutek wykonywania obowiązków rodzinnych lub innych okoliczności (np. stanu zdrowia lub trudnej sytuacji życiowej) nie mógł powiększać swojego majątku w czasie trwania umowy majątkowej małżeńskiej ustanawiającej ten ustrój.

Do momentu ustania rozdzielną majątkową z wyrównaniem dorobków nie ma żadnych różnic pomiędzy tym ustrojem a ustrojem rozdzielną majątkową (pełną). Różnica pojawia się dopiero z chwilą ustania rozdzielną majątkową – wtedy dopiero ten małżonek, którego dorobek jest mniejszy niż dorobek drugiego małżonka może uzyskać wyrównanie dorobku. Dorobek oznacza wzrost wartości majątku każdego z małżonków, od momentu zawarcia umowy małżeńskiej ustanawiającej ten ustrój do jego ustania. Polski Kodeks rodzinny i opiekuńczy określa zasady obliczania wartości dorobków. Zgodnie z tymi zasadami:

A) niektóre kategorie składników majątkowych pomijane są przy ustalaniu wartości dorobku, a są to między innymi:

- 1) przedmioty majątkowe nabyte przed zawarciem umowy ustanawiającej rozdzielną majątkową z wyrównaniem dorobków,
- 2) przedmioty majątkowe nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę, chyba że spadkodawca lub darczyńca inaczej postanowił;
- 3) prawa niezbywalne, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie.

B) niektóre kategorie składników majątkowych doliczane są do wartości dorobków, w tym między innymi:

- 1) darowizny dokonane przez jednego z małżonków, z wyłączeniem darowizn na rzecz wspólnych zstępnych małżonków oraz drobnych zwyczajowo przyjętych darowizn na rzecz innych osób,
- 2) usługi świadczone osobiście przez jednego z małżonków na rzecz majątku drugiego małżonka,
- 3) nakłady i wydatki na majątek jednego małżonka z majątku drugiego małżonka.

Powyższe zasady nie mają jednak charakteru bezwzględnie obowiązującego i małżonkowie mogą w umowie ustanawiającej ten ustrój wprowadzić inne zasady obliczania wartości dorobku.

Wyrównanie dorobków następuje poprzez zawarcie umowy pomiędzy małżonkami. Jeżeli na podstawie takiej umowy następuje przeniesienie własności nieruchomości, umowa wymaga formy aktu notarialnego.

Ustrój prawny czynności między małżonkami

Czynności prawne pomiędzy małżonkami, mające za przedmiot przesunięcia poszczególnych składników majątkowych pomiędzy majątkiem wspólnym a majątkiem osobistym jednego z małżonków, są dopuszczalne i nie są one zaliczane do umów majątkowych małżeńskich, ale mają one postać umów cywilnoprawnych (np. umów sprzedaży lub umów darowizny). Do takich przesunięć nie jest wymagana forma aktu notarialnego (obligatoryjna przy umowach majątkowych małżeńskich), za wyjątkiem tych przedmiotów, których przeniesienie wymaga takiej formy (np. nieruchomości, własnościowe prawa spółdzielcze). Takie przesunięcia majątkowe w czasie trwania wspólności majątkowej są jednak zakazane, jeżeli w wyniku ich dokonania doszłoby do podziału całego majątku wspólnego małżonków.